

I. OD NAROZENÍ AŽ DO ŠKOLY

- první starost rodičů je vychovat poslušnost
- vytvořit návyky a samostatnost
- naučit odpovědnosti

1. První starost rodičů

Co znamená vychovat poslušnost a vychovat ji včas?

To znamená dohodnout se, co budeme na dítěti vyžadovat a co všichni v rodině začnou také dělat. Denně, opakovaně, pořád. Podmínkou úspěchu je, že neexistuje žádná výjimka, že si to nikdo v rodině neulehčuje a nikdo není na dítě takzvaně „hodnější“.

Důslednost

Jsme důslední. To slovo každý ve výchově zná, ale v praxi nevíme, o co jde, jak se to dělá. Neumíme ten výraz převést do našeho požadavku, kterému bude každý rozumět. Třeba i dědeček. Dítě respektuje naše pokyny už před druhým rokem věku. Základním úkolem rodiny je najít první situace, kde budeme jednotně vyžadovat stejný postup. Budeme vychovávat poslušnost. Co udělá dítě jinak, ihned musíme napravovat. Bez křiku, bez napomínání, bez plácání na zadeček. Jen ho klidně vezmeme za ručičku, zavedeme zpátky na místo, kde se stala chyba, a se slovy „teď to uděláme správně“ a s pohlažením trénujeme poslušnost.

Nadávky, výkřiky z křesla nebo od televize a zlobné průpovídky dospělých nezmění v chování dítěte vůbec nic. Naše agrese ho naučí chovat se vztekle, vzdorně, vzpouzet se pokynům. Agrese naše vyvolává agresi jeho.

Jsou to jednoduché situace:

Oblékání

Po návratu z vycházky se společně zouváme. Botičky si dává dítě pod naším dohledem na jedno místo, šálu, čepici, kamaše opět na stejné místo. Musí mít svoji skříňku, svůj věšák s několika háčky v přiměřené výšce, aby

mu nikdo nemusel nic podávat a od něho přebírat. Dělá to podle pokynů samo. Neutíká z chodby napřed do bytu a nenechává za sebou svršky jako had svlečenou kůži. Svléká se stejně jako dospělý, oba vedle sebe, bez napomínání, a nemá možnost z předsíně zmizet. První, co batole respektuje, je spolupráce. Táta mu podá čepičku, ono ji položí na správné místo a hledá v jeho tváři uznání.

Bez opakovaného, stále stejného výcviku se nikdy nenaučí rituálu – tedy návyku, který si po několika měsících už ani neuvědomí. Bude pracovat mechanicky, samostatně a úkony provádět zcela samozřejmě.

Hra

Dítě si chce hrát a chce podat další hračku. Máma souhlasí, ale předtím zahájí společný úklid toho, s čím si hrálo dosud. Nikdy nepřidá k rozházeným předmětům ještě další. Byl by to chaos podnětů – a to dítě unavuje. Navíc by vznikla neúnosná situace k uklízení. Nesmíme umožnit moment, že máma uklízí a dítě běhá nebo si dohrává. My dospělí jen podáváme do ruček díly stavebnice, postrkujeme auto k úklidu, srovnáme lepoprela a taktně je nasměrujeme do skříňky, kam už je batole vkládá samo. Pracujeme klidně, bez kritických poznámek, zpočátku víc dospělý, ale dítě je stále „v tahu činnosti“. Spolu odcházíme vybírat nové předměty.

Důležité je ladění osob a reakce na požadavek „chci“. Batole volá, že chce vláček. Tady je kritický bod. Někdo rozházené hračky uklidí a podá vláček, jiný projeví nelibost, že dítě něco chce, a nastoupí napomenutí, kritika a nesouhlas s volbou další hračky. Tady je nutné projevit radost. Chce si hrát s vláčkem? Reakce musí být pozitivní, radostná. „To bude hezké, hned ho připravím,“ řekne máma, nakoukne na polici, kde vlak čeká, a zahájí s dítětem úklid, tedy přípravu na další hru. Nikdy nesmí reagovat úderně a s hrozbou – „podívej se, jak to tady vypadá, co je toho roztahaného, a ty zase něco chceš“. To je útok, zlobná a negativně řešená situace. Dítě se stává nespokojeným a není vedeno k laskavému jednání, a už vůbec ne k pořádku, jen ke vzdoru a protestům.

Jídlo

Před jídlem uklidíme hračky, jdeme umýt ruce, učíme samostatně stát na stoličce u vysokého umyvadla a namáčet ruce pod tekoucí vodou. Rituál probíhá stále stejně. Krmíme v sedačce, neměníme místa a způsob práce. Pokud naučíme mytí rukou před jídlem, ale jednou je oťreme vlhkým kapesníčkem, jindy vyzdvihneme dítě k umyvadlu, nebo mu ruce sami omyjeme a oťre-

me, čeká nás neúspěch. Protesty, vzdor, útky i odmítání jídla. Podmínkou k vytvoření návyků je neúprosná nutnost dělat vše pořád stejně, aby dítě už samo vzalo stoličku, postavilo ji k umyvadlu, pustilo kohoutek (ví, že páku musí mít uprostřed, aby byla voda vlažná), použije tekuté mýdlo a oplachuje. Následuje ručník a odnesení stoličky. Dospělý jen čeká a chválí. Později už jen čeká. Dítě to umí, ví, co má dělat, a rodič ho očekává s připraveným jídlem, až to bude udělané tak, jak to má být. Pomalu, pořád stejně a správně.

Nebezpečné situace

Když umí lézt po čtyřech a už si troufne na schody, dostává pokyn: „Ty první a já za tebou. Ze schodů ale já první a ty až za mnou.“ Předvedeme výstup a sestup mnohokrát a vždy podle daného pravidla. Stejně táta, máma i ostatní. Přirozenou únikovou reakci můžeme čekat brzy. Dítě se rozběhne po chodbě i po čtyřech a obvykle zadečkem dopředu si to mete ze schodů. Rodič nesmí vykřikovat svůj nesouhlas. Tím nic nezmění. Táta křičí „stůj, co jsem řekl“ a dítě to vnímá jako komedii a radostně peláší dál ze schodů dolů a s pocitem, že si chceme hrát.

Poslušnost se pěstuje jinak. Táta nekřičí, ale mlčky doběhne dítě, postaví ho na nožičky, za ruku dovede až do středu chodby a se slovy „tak, a teď to uděláme správně“ ho laskavě dovede ke schodům, jde první a klidně opakuje: „Já první a ty po mně. Kdybys padal, já tě tady chytím.“

Úzkostné maminky projevují často i nevědomky emoce, volají opakovaně „nesmíš“ a „stůj“ a vysvětlují dítěti své pokyny, jak se to má správně dělat. Dítě jejich výklad vůbec nevnímá, pokukuje už po jiné zábavě a matka mluví jen do prázdna. Dítě se to naučí jen praktickým návratem zpět, udělat stejný projev jinak – správně.

Množství situací, které trénujeme mezi a prvním a druhým rokem, nesmí být mnoho. Pět až šest návykových rituálů dokáže dítě rychle přebírat a v polovině dalšího roku pak nemusíme řešit neposlušnost!

„Poslední“

Důležitým rituálem je usínání. Jedna přečtená pohádka nikdy nestačí, dítě nechce dočíst, ale stále číst. Pokud chceme navodit klidové usínání, musíme vytvořit návyk ukončení „ještě poslední“, nebo „teď pohádku spinací – a dost“. Slova se musí opakovat stále stejná, proto je výhodné používat jedno slovo, které se hodí k pohádkám u postýlky i k ukončení houpačky, hry s míčem, prostě k ukončení hry.

Poslušnost

To není strach z trestu, to je vytvořené přesvědčení – „takhle to budu dělat, protože to říká máma a táta, a proto je to tak dobře“. Za tyto pravdy bude v mateřské škole bojovat s ostatními a předvádět „jak je to správně“.

Chceme vychovávat, ale nevíme jak, a tak jen mluvíme, jak by to mělo dítě dělat, jak to některé jiné hezky zvládá, jak je to druhé dítě hezky vychované a hodné, a vyvoláváme u toho našeho zlobné pocity, protože nechválíme je. Není za co, protože nikdo ho nic nenaučil, a líbí se nám jiné, které něco dělá, čemu to naše nerozumí... A tak začne na ty hodné házet písek a trhá jim z ruky lopatičky. Nebo je kopne. Tady nejde o agresivní rysy, to nedělá naše dítě proto, že je špatné, to je jeho přirozená reakce, je to obrana, protože neví, jak to má dělat, aby se nám to líbilo.

O výchově nemůžeme mluvit, tu musíme dělat!

Nesmíme vyprávět, jak by to mělo být, poučovat dítě, že by mělo jít pomalu, že udělalo chybu, že nás neposlechlo. To jsou pořád jen únavné řeči. Stále mluvíme a mluvíme. A výsledek? Pořád to samé. Dítě nás neposlouchá.

Rodiče Jiřinky se dopracovali k názoru, že si každý den určí, kdo má „službu“ nad výchovou k poslušnosti. V sobotu a v neděli táta dopoledne, máma odpoledne, ve všední den večer táta hodinu, máma dvě hodiny. Kdo neměl službu, nic neřešil a nemluvil tomu druhému do jeho práce. Kdo sloužil, ten obouval, zouval, vedl, vracel, ukazoval „jak je to správně“. Druhý se do toho nepletl. Po půl roce už byly služby zbytečné, každý už mluvil a jednal za sebe, Jiřinka věděla, co musí a co nesmí, jen zkoušela, kdo povolí, kde najde skulinku na úlevu.

Můžeme si položit otázku: „Je to tak dobře?“ Nevnímá to dítě jako lhostejnost jednoho z rodičů? Je to jedna z možností, kterou rodiče Jiřinky zvolili, a určité minimalizuje zbytečné spory a neshody. V sehrané a trpělivé dvojici se nemusejí vůbec žádné služby zavádět. Ve většině párů se ale oba brzy unaví, jeden polevuje, druhému ztěžuje jeho důslednost. Je to o možnosti a o tom, jací oba jsme.

To, co budeme vyžadovat, naučíme dítě jen přímým vedením za ručičku, opakovaně, mnohokrát a hned po prvním roce.

Procházkou už nejsou jen na kočárku, ale s vedením za ruku, po chodníku. Celý rok budeme nacvičovat zastavení na okraji chodníku. Přejde čas, kdy nechce už být vedené za ruku, „běží samo“ a zkouší, co mu projde. Běží po chodníku a u kraje běží dál. Nezastaví se a nečeká. Obvykle s tím počítáme a čekáme na výchovný efekt. Reakce rodičů jsou ovšem různé. V tom špatném případě křičí „stůj“, běží za ním, naznačují potrestání a dítě vlečou přes silnici. Mechanicky, se spoustou průpovědek, které dítě nevnímá. Proč nevnímá? Protože samo nic v chování nezměnilo. Bere to jako hru na honěnou a bude to zkoušet znovu.

Špatná výchova

Máma křičí: „Stůj!“ Dítě běží dál, máma křičí: „Počkej, až tě chytím, tak uvidíš!“ Nakonec ho chytí a dítě má něco uvidět. Nevidí nic, jen pochopí, že jde o prázdné řeči-řeči-řečičky, a naučí se neposlouchat.

Křik jen povzbuzuje nebo nutí do vzdoru, ale nic nevychovává. Slovo má cenu v klidu, při vysvětlení, jinak je už jen na závaďu. Dítě se dostává s nejbližšími do boje, do střetu, do hry „kdo s koho“. A rodič z toho vychází špatně. Dítě mu nevěří, nebere jeho projevy vážně, někdy se ho bojí, jindy ho provokuje a „nametává ho na lopatku“... Vítězství pro ně znamená jen pocit nejistoty; ruka, která ho má vést, vede různě, jednou vpravo, podruhé vlevo, v ničem není jasno. Nejsou žádná pravidla hry.

Dobrá výchova vypadá jinak

Dítě utíká z chodníku, máma mlčí a vybíhá. Doběhne dítě, uchopí jeho ruku a vrací se zpět se slovy: „Tak, a teď to uděláme správně.“ Nekřičí, je klidná, chová se pohodově.

Jde s dítětem do poloviny chodníku, pustí jeho ručičku, jde vedle něho a napřahuje ruku u okraje chodníku. Stále v klidu, bez výčitek, bez zloby, bez bušení na zadeček. Jen stálým návratem – „tak se to dělá správně“. „Teď to uděláme spolu a správně“

Batole má pokyn, že na bílé křeslo může jen bez bačkůrek. Leze na křeslo, někdo mu ihned sundá bačkorky. Leze dolů, navlékáme mu botičky. Chce opět nahoru, zouváme botičky. Už zase dolů, tak navlékáme botičky.

Může nám to připadat únavné, ale je to hra. Míček házíme také pořád tam a zase zpět! A tahle hra přinese ohromný výsledek.

Bětuška

Uplynul rok a Bětuška už si umí sundávat bačkory sama. Pokyn zná. Jde ke křeslu, zuje si bačkory, vyleze nahoru a vítězoslavně se dívá kolem sebe. Každý se ni usmívá. Sleze dolů, nazuje bačkory, běží pryč. Přiběhne, chce být u mámy, znovu bačkory dolů, rychle na křeslo – ale co tady, máma si povídá s tátou, není tady nic na hraní, tak zase dolů, botičky nazout a běží se jinam...

Vydržela to jen třikrát. Je to moc práce a žádná legrace.

A je vychováno: „Dělám to takhle a jen to, co se mi líbí. Na křeslo mohu, ale když nechci, dělám něco jiného.“ A rodiče? Ti jsou v očích Bětky ti hodní, usměvaví, nezlobí se, jsou v blízkosti a Bětuška ví. Může dělat, co chce, ale podle určitých pravidel. A pořád chodit zpátky, to už ji nebaví. A tak to dělá správně.